

Batı Akdeniz Bölgesi sebze ihracat yapısı

Şerife Gülden YILMAZ¹, Mehmet Ali ÇELİK¹, Musa KUZGUN¹, Betül SAYIN¹

¹Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, ANTALYA

Alınış tarihi: 14 Ekim 2016, Kabul tarihi: 27 Kasım 2016
Sorumlu yazar: Şerife Gülden YILMAZ, e-posta: sgylmz@gmail.com

Öz

Batı Akdeniz Bölgesi (BAB). Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasında TR61 olarak kodlanan Antalya, Isparta ve Burdur illerinden oluşmaktadır. Bölgede tarımsal üretim önemli bir geçim alanıdır. Özellikle Antalya'daki örtü altı sebze üretiminin Türkiye yaş sebze üretim ve ihracatındaki rolü büyüktür. Bu nedenle Türkiye ve bölge açısından sebze ihracatının yıllar içindeki gelişiminin. yönünün ve yapısının ortaya konulması yararlı olacaktır. Buna yönelik olarak yapılan çalışmada. başta TÜİK. AKİB. FAO ve ITC olmak üzere değişik bilgi kaynaklarından elde edilen veriler kullanılmıştır. Türkiye'nin 2015 yılında 2.08 milyar \$ olan yaş meyve sebze ihracatının %28.4'ünü (591.4 milyon \$) sebze ihracatı oluşturmaktadır. Türkiye sebze ihracatının yaklaşık %91.8'ini domates (%62.2). biber (%13.2). hıyar (%8.1). kabak (%5.3) ve soğan (%3.0) oluşturmaktadır. 2015 yılı itibari ile Batı Akdeniz Bölgesi toplam 276.9 milyon dolarlık sebze ihracatı ile Türkiye toplam sebze ihracatından %46.8 pay almaktadır. Bölge ihracatında en büyük pay domatese (%60.4) aittir. Bu ürünü sırasıyla biber (%21.3). hıyar (%8.8). kabak (%4.8) ve patlıcan (%2.5) izlemektedir. Ayrıca bölgede en fazla sebze ihracatını oluşturan domates ürünü Türkiye toplam domates ihracatı (367.6 milyon \$) içinde yaklaşık %45.5 (167.4 milyon \$) gibi önemli bir paya sahiptir. Bölgeden ihraç edilen yaş sebzelerin %49.6'sı Rusya Federasyonuna yapılmaktadır. Bunu Almanya (%9.6). Romanya (%7.3). Bulgaristan (%6.3) ve Ukrayna (%4.2) izlemektedir.

Anahtar kelimeler: Batı Akdeniz Bölgesi, sebze, ihracat

Vegetable export structure of Western Mediterranean Region

Abstract

Western Mediterranean Region, encoded as TR61 in Turkey Statistical Regional Units Classification, consists of Antalya, Isparta and Burdur provinces. Agricultural production in the region is an important living space. In particular, the greenhouse vegetable production in Antalya has an important role in the Turkish production and export of fresh vegetables. Therefore, to set out the structure, development and direction of vegetable exports in the years for Turkey and the region would be useful. To address this in the study, data obtained from mainly Turkish Statistical Institute (TUIK) and Mediterranean Exporter Associations (AKİB) including different sources of information was used. Turkey's fresh fruit and vegetable exports was \$ 2.08 billion. and 28.4% (\$ 591.4 million) of it constitute export of vegetables in the year 2015. 91.8% of Turkey's vegetable exports constitute tomatoes (62.2%). peppers (13.2%). cucumber (8.1%). squash (zucchini) (5.3%) and onions (3.0%). As of 2015. with a total of 276.9 million dollars vegetables export. the Western Mediterranean Region takes 46.8% share of the total Turkish vegetables export. The largest share in region's vegetable exports belongs to tomatoes (60.4%). This product was followed by pepper (21.3%). cucumber (8.8%). squash (zucchini) (4.8%) and eggplant (2.5%) respectively. In addition. region's tomatoes export has a significant share (appr. 45.5%) in Turkey's total tomatoes export value (\$ 367.6 million). 49.6% of the vegetables exported from the region were made to the Russian Federation.

Germany (9,6%), Romania (7,3%), Bulgaria (6,3%) and Ukraine (4,2%) followed this country..

Key words: Western Mediterranean Region, vegetable, export

Giriş

Türkiye. sahip olduğu farklı iklimsel özellikleri. verimli ve kaliteli üretime elverişli tarım alanları sayesinde birçok sebzenin üretimini sağlayabilmektedir. Hemen hemen her mevsimde ve her bölgede sebze yetiştirebilme olanaklarına sahip olma avantajı bulunmaktadır (AKİB. 2015). İhracattan elde edilen gelirin ülke ekonomisine katkısı da oldukça önemlidir.

Dünya 1.13 milyar ton sebze üretimi içinde en fazla üretilen sebzeler domates. karpuz ve kuru soğandır. En fazla üretilen sebze olan domatesin dünya sebze üretimindeki payı yaklaşık %14.5'tir. Türkiye dünyada sebze üretiminde ve sebze ihracatında önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Dünyada en fazla Çin'de sebze üretimi yapılmakta olup. Türkiye dünya sebze üretimi içerisinde %2.5 paya sahip iken dünya sebze ihracatında %1.5 paya sahiptir (FAOSTAT. 2016).

Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasında TR61 olarak kodlanan Antalya. Isparta ve Burdur illerinden oluşan Batı Akdeniz Bölgesi (BAB). Türkiye yaş sebze ihracatının neredeyse yarısını (%46.8) sağlamaktadır. Özellikle Antalya'daki örtü altı sebze

üretiminin Türkiye yaş sebze üretim ve ihracatındaki rolü büyüktür. BAB ve Türkiye'nin yaş sebze ihracatındaki gelişmelerinin yıllar itibarıyla ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu çalışmanın hedefi; genelde Türkiye. özelde BAB olmak üzere sebze ihracatının yapısını yani son 10 yılda öne çıkan ilk 5 ürünün miktar ve özellikle değerini. öne çıkan ilk 10 ülkeye ihracatın değişimini ortaya koymak. ihracatın zaman içindeki yönünü vurgulamak. ihracatla ilgili tespitler yapıp öneriler geliştirmektir.

Veriler. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Akdeniz İhracatçı Birlikleri (AKİB) ve bölgedeki Batı Akdeniz İhracatçıları Birliği'nden (BAİB) elde edilmiştir. Bunların yanında ulusal ve uluslararası yapılan çalışmalar. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) verilerinden de yararlanılmış olup. elde edilen veriler çizelgeler halinde verilerek analiz edilmiştir.

Dünyada Yaş Sebze Üretim ve İhracatı

FAO verilerine göre; 2013 yılında dünyada 57.9 milyon hektar alanda. 1.13 milyar ton yaş sebze üretimi yapılmıştır. Domates 163.4 milyon tonluk üretimi ile dünyada en çok yetiştirilen yaş sebze olup domatesi sırasıyla karpuz (108.9 milyon ton). kuru soğan (84.8 milyon ton). lahanaya (71.4 milyon ton). hıyar (71.3 milyon ton) izlemektedir. Dünya yaş sebze üretiminin %14.4'ünü domates. %9.6'sını karpuz. %7.5'ini kuru soğan. %6.3'ünü lahanaya ve yine %6.3'ünü hıyar oluşturmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Dünya yaş sebze üretiminde öne çıkan ürünler (2013 yılı)

Sıra	Ürün	Üretim (ton)	Pay (%)	Sıra	Ürün	Üretim (ton)	Pay (%)
1	Domates	163.434.039	14.4	7	Havuç ve Şalgam	37.209.469	3.3
2	Karpuz	108.932.568	9.6	8	Biber	31.116.944	2.7
3	Kuru Soğan	84.758.190	7.5	9	Kavun. diğerleri	29.394.542	2.6
4	Lahana	71.434.080	6.3	10	Marul ve Hindiba	24.896.115	2.2
5	Hıyar ve kornişon	71.333.414	6.3		Diğer Sebzeler	460.750.417	40.7
6	Patlıcan	49.339.734	4.4		Genel Toplam	1.132.599.513	100.0

Kaynak: FAOSTAT, 2016

Dünyada başlıca yaş sebze üreticisi konumunda olan ülkelerin 2013 yılı yaş sebze üretimleri Çizelge 2'de verilmiştir. 2013 yılı itibarıyla Çin 580,7 milyon tonluk üretimi ile dünyada en fazla yaş sebze üreten ülke konumunda olup dünya yaş sebze üretiminden %51,3 oranında pay almaktadır. Bu ülkeyi sırasıyla

Hindistan (121 milyon ton) ve ABD (34,3 milyon ton) izlemektedir. Türkiye yaklaşık 28,3 milyon tonluk üretimi ile dünya sıralamasında dördüncü sırada yer almakta ve dünya yaş sebze üretiminden %2,5 oranında pay almaktadır.

Çizelge 2. Yaş sebze üreticisi ülkeler (2013 yılı)

Sıra No	Ülkeler	Üretim (ton)	Pay(%)	Sıra No	Ülkeler	Üretim (ton)	Pay(%)
1	Çin	580 702 354	51.3	7	Rusya Fed.	15.485.353	1.4
2	Hindistan	121 015 200	10.7	8	Vietnam	14.975.501	1.3
3	ABD	34 279 961	3.0	9	Meksika	13.238.236	1.2
4	Türkiye	28 280 809	2.5	10	İtalya	13.049.171	1.2
5	İran	23 651 582	2.1		Diğer Ülkeler	268.330.383	23.7
6	Mısır	19 590 963	1.7		Genel Toplam	1.132.599.513	100.0

Kaynak: FAOSTAT, 2016

2013 yılında ülkelere göre dünya yaş sebze ihracatında önde gelen ülkeler ve toplam ihracat içerisindeki payları Çizelge 3'te verilmiştir. 2013 yılında dünya yaş sebze ihracatı 44.2 milyar dolar olmuştur. Hollanda yaklaşık 6 milyar dolarlık ihracatı

ile dünya ihracatından % 13.5'lik pay almakta. bu ülkeyi İspanya (5.5 milyar dolar), Meksika (5 milyar dolar), ABD (3.2 milyar dolar) ve Çin (3.1 milyar dolar) izlemektedir. Türkiye 665.4 milyon dolarlık ihracatıyla dünya sebze ihracatında %1.5'lik paya sahiptir.

Çizelge 3. Ülkelere göre dünya yaş sebze ihracatında önde gelen ülkeler (2013 yılı)

Ülkeler	İhracat Değeri (Bin \$)	Pay (%)	Ülkeler	İhracat Değeri (Bin \$)	Pay (%)
Hollanda	5.965.812	13.5	Çin	3.082.039	7.0
İspanya	5.543.020	12.5	Türkiye	665.357	1.5
Meksika	4.959.182	11.2	Diğer Ülkeler	20.822.525	47.1
ABD	3.190.341	7.2	Dünya Toplamı	44.228.276	100.0

Kaynak: ITC, 2016

2013 yılı itibarıyla dünyada ihracatı en fazla yapılan yaş sebze domatestir. Bu ürünün ihracatı 8.8 milyar dolar dolayında gerçekleşmiş ve dünya yaş sebze ihracatındaki payı %19.9 olmuştur. Dünya yaş sebze

ihracatında ikinci sırada %11.2 payla biber gelmekte olup bu sebzeyi %10.4 payla patates, %7.4 payla kuru soğan ve %4.6 payla sarımsak izlemektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Ürünlere göre dünya yaş sebze ihracatı (2013 yılı)

Ürünler	İhracat Değeri (Bin \$)	Pay (%)	Ürünler	İhracat Değeri (Bin \$)	Pay (%)
Domates	8.803.006	19.9	Kavun	1.603.560	3.6
Biber	4.959.269	11.2	Karpuz	1.364.429	3.1
Patates	4.593.206	10.4	Diğer Sebzeler	17.598.600	39.8
Kuru Soğan	3.265.754	7.4	TOPLAM	44.228.276	100.0
Sarımsak	2.040.452	4.6			

Kaynak: ITC, 2016

Türkiye'de Yaş Sebze Üretim ve İhracatı

2015 yılı itibarı ile Türkiye'de 23,95 milyon hektar tarım alanının (çayır mera alanları hariç) %3,38'lik kısmında sebze tarımı (809 bin ha) yapılmaktadır (TÜİK, 2016). Türkiye'nin söz konusu yılda yaklaşık 26,6 milyon ton olarak gerçekleşen sebze üretimi içerisinde en fazla üretimi olan sebzeler sırasıyla domates (12.615.000 ton), karpuz (3.918.558 ton), biber (2.307.456 ton), kuru soğan (1.879.189 ton) ve

hıyar (1.822.636 ton) olarak sayılabilir. İhracatı en fazla olan ilk beş sebze sıralaması ise domates, biber, hıyar, kabak ve kuru soğan şeklindedir (TÜİK, 2016). Türkiye sebze ihracatında öne çıkan ürünlerin ihracat miktarı incelendiğinde; son 10 yılda, en fazla ihracatı yapılan ürün domates olup, üretilen domatesin %4,5'i ihraç edilmiştir. İhracatta ikinci sırada yer alan biberin %3,4'ü, üçüncü sıradaki hıyarın %4,2'si, dördüncü sıradaki kabağın %7,3'ü ve beşinci sıradaki kuru soğanın %7,0'si ihraç edilmiştir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Türkiye ihracatı en fazla olan yaş sebzelerin üretim ve ihracat miktarları (ton)

Yıllar	Domates	Biber	Hıyar	Kabak	Kuru Soğan
2006	9.854.877	1.842.175	1.799.613	364.968	1.765.396
2007	9.936.552	1.757.226	1.670.459	337.882	1.859.442
2008	10.985.355	1.796.177	1.682.776	360.366	2.007.118
2009	10.745.572	1.837.003	1.735.010	389.971	1.849.582
2010	10.052.000	1.986.700	1.739.191	403.708	1.900.000
2011	11.003.433	1.975.269	1.749.174	410.804	2.141.373
2012	11.350.000	2.042.360	1.741.878	395.986	1.735.857
2013	11.820.000	2.159.348	1.754.613	388.785	1.904.846
2014	11.850.000	2.232.308	1.780.472	393.530	1.790.000
2015	12.615.000	2.307.456	1.822.636	408.286	1.879.189
2006-2015 Ort. Üretim Miktarı (ton)	11.021.279	1.993.602	1.747.582	385.429	1.883.280
2006-2015 Ort. İhracat Miktarı (ton)	497.943	67.903	72.681	28.016	11.056
İhracat/Üretim Miktarı Oranı (%)	4,5	3,4	4,2	7,3	7,0

Kaynak: TÜİK, 2016

Türkiye'nin son 10 yılda toplam yaş sebze ihracatı 340,8 milyon dolarla 720,2 milyon dolar arasında değişmiştir (Çizelge 6). En fazla ihracat değeri (387,1 milyon \$) domatesten sağlanmıştır.

Bunu sırasıyla biber (73,4 milyon \$), hıyar (60,4 milyon \$), kabak (25,1 milyon \$) ve kuru soğan (19,7 milyon \$) izlemiştir. İhracatta ilk 5 sırada yer alan sebze türleri toplam sebze ihracatının %90,2'sini oluşturmaktadır.

Çizelge 6. Türkiye ihracatı en fazla olan yaş sebzelerin ihracat değerleri (Bin \$)

Yıllar	Domates	Biber	Hıyar	Kabak	Kuru Soğan	İlk 5 Ürün İhracat Toplam ı	Toplam Sebze İhracatı	İlk 5 Ürünün Payı (%)
2006	176.836	55.997	30.759	20.569	5.745	289.908	340.828	85,1
2007	316.925	70.226	45.533	36.397	7.961	477.045	553.063	86,3
2008	426.437	78.264	65.383	35.041	11.500	616.628	672.079	91,7
2009	431.965	65.484	69.018	16.517	11.581	594.567	653.478	91,0
2010	483.179	69.372	75.316	16.103	15.803	659.775	720.190	91,6
2011	439.547	78.203	59.978	22.387	21.539	621.656	687.770	90,4
2012	405.169	75.159	67.711	20.743	23.671	592.455	645.608	91,8
2013	392.669	82.488	64.386	27.607	32.949	600.102	692.054	86,7
2014	430.224	80.464	77.549	37.141	34.611	659.989	710.184	92,9
2015	367.598	78.283	47.891	17.978	31.140	542.893	591.356	91,8
2006-2015 Ort. Toplamdaki Pay (%)	387.055	73.394	60.352	25.048	19.650	565.502	626.661	90,2

Kaynak: AKİB, 2016a

Batı Akdeniz Bölgesi'nde Yaş Sebze Üretim ve İhracat Miktarları

Batı Akdeniz Bölgesi'nde son 10 yıl içerisinde ihracatta öne çıkan sebze türlerinin üretimi Çizelge 7'de, bu ürünlerin ihracat miktarları Çizelge 8'de verilmiştir. Bölgede ele alınan üretim döneminde domates ve biber üretimi genel olarak sürekli artış

eğilimi gösterirken hıyar, kabak ve patlıcan üretimi dalgalanmalar göstermiştir. Yaş sebze ihracatında en önde yer alan domatesten üretilen ürünün %6,8'i, biberde %14,5'i, hıyarda %5,9'u, kabakta %18,0'i ve patlıcanda %3,1'i ihraç edilmektedir. Dolayısıyla üretimin çok büyük kısmı yurtiçi tüketimde kullanılmaktadır (Çizelge 7).

Çizelge 7. Batı Akdeniz Bölgesi ihracatı en fazla olan ilk beş sebze üretimi (ton)

Yıllar	Domates	Biber	Hıyar	Kabak	Patlıcan
2005	1.831.420	200.654	524.442	64.752	201.852
2006	1.837.383	250.097	535.832	61.265	195.910
2007	2.145.484	245.160	481.394	65.108	171.510
2008	2.083.377	237.488	458.376	65.441	116.458
2009	2.170.333	243.096	497.842	67.420	132.050
2010	2.305.330	284.908	533.209	69.532	162.771
2011	2.408.922	281.452	499.736	69.662	156.679
2012	2.396.752	297.096	486.676	68.270	159.562
2013	2.474.691	310.987	476.359	69.275	169.591
2014	2.415.266	357.257	490.971	70.166	164.096
2015	2.500.601	369.113	555.325	73.220	164.637
2006-2015 Ort. Üretim Miktarı (ton)	2.233.596	279.755	503.651	67.646	163.192
2006-2015 Ort. İhracat Miktarı (ton)	151.384	40.523	29.497	12.177	5.029
İhracat Üretim Miktarı Oranı (%)	6,8	14,5	5,9	18,0	3,1

Kaynak: TÜİK, 2016

Batı Akdeniz Bölgesi'nde ihracatta öne çıkan sebzelerin ihracat durumları incelendiğinde; ihraç edilen miktar açısından domates, biber, hıyar, kabak ve patlıcan ilk beşe girmekte ve bunlar toplam yaş

sebze ihracat miktarının 2006-2015 dönemi yıllar ortalamasında %91,1'ini oluşturmaktadır. Domates yıllar ortalamasında 151.384 tonla %57,8 pay alarak en fazla ihracatı yapılan sebzedir (Çizelge 8).

Çizelge 8. 2006-2015 dönemi BAB'ta ihracatta öne çıkan sebzelerin ihracat miktarları (ton)

Ürün Grubu	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2006-2015 ORT.	
											Miktar	Pay (%)
Domates	91.167	106.063	132.466	160.236	164.243	167.746	178.009	164.323	184.587	164.998	151.384	57,8
Biber	33.764	32.341	38.180	35.997	35.066	42.022	43.267	43.827	49.642	51.126	40.523	15,5
Hıyar	15.879	18.864	28.563	31.870	34.809	29.431	33.615	33.131	40.442	28.370	29.497	11,3
Kabak	5.567	7.931	7.973	9.981	12.494	12.689	15.337	16.408	17.561	15.833	12.177	4,7
Patlıcan	2.877	3.623	4.195	4.158	4.588	5.528	5.408	6.691	6.558	6.662	5.029	1,9
Sebze Toplam	149.253	168.820	211.377	242.241	251.200	257.415	275.635	264.380	298.790	266.989	238.610	91,1
Diğer Sebzeler	21.835	28.330	24.582	20.687	16.104	20.523	25.366	26.515	26.932	21.112	23.199	8,9
Toplam Sebze	171.088	197.150	235.959	262.928	267.304	277.938	301.001	290.896	325.722	288.101	261.809	100,0

Kaynak: BAİB, 2016

Batı Akdeniz Bölgesi'nde Yaş Sebze İhracat Değerleri ve Türkiye için Önemi

Türkiye ve Batı Akdeniz Bölgesi'nin son 10 yılı ilişkin yaş sebze ihracat değerleri Çizelge 9'da verilmiştir. 2015 yılında Türkiye yaş sebze ihracat değeri 591,4 milyon dolardır. Son 10 yıl ortalamasında ise bu değer

yaklaşık 627 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Batı Akdeniz Bölgesi'nin 2015 yılı yaş sebze ihracat değeri 277 milyon dolardır. Bölge ülke ihracat değerinin %46,8'i ile önemli bir potansiyele sahiptir. Son 10 yıl ortalamasında ise bu oran %41,2 civarındadır.

Çizelge 9. Türkiye ve BAB yaş sebze ihracat değeri, Batı Akdeniz Bölgesi'nin Türkiye içindeki payı

Yıllar	Türkiye Değer (Bin \$)	BAB Değer (Bin \$)	BAB'nin Payı (%)	Yıllar	Türkiye Değer (Bin \$)	BAB Değer (Bin \$)	BAB'nin Payı (%)
2006	340.828	129.240	37,9	2012	645.608	274.022	42,4
2007	553.063	204.622	37,0	2013	692.054	303.879	43,9
2008	672.079	253.999	37,8	2014	710.184	305.514	43,0
2009	653.478	254.634	39,0	2015	591.356	276.900	46,8
2010	720.190	304.527	42,3	2006-2015 Ort.	626.661	258.378	41,2
2011	687.770	276.444	40,2				

Kaynak: AKİB, 2016a; BAİB, 2016

2006-2015 döneminde (10 yıl ortalamasına göre) Türkiye ve Batı Akdeniz Bölgesi'nde ihracatta öne çıkan ilk 10 yaş sebzenin ihracat değerleri Çizelge

10'da verilmiştir. İhracat değeri yüksek ilk 10 sebzenin Türkiye toplam yaş sebze ihracatı içerisindeki payı %97,7 iken bölge ortalama ihracat değeri içindeki oranı %99,1'dir.

Çizelge 10. 2006-2015 dönemi Türkiye ve BAB yaş sebze ihracatında ilk 10 ürün

Türkiye 2006-2015 Ortalaması İhracat Değerine Göre İlk 10 Ürün ²				BAB 2006-2015 Ortalaması İhracat Değerine Göre İlk 10 Ürün ¹			BAB Sebze İhracatının Türkiye İhracatı İçindeki Payı		
Sıra	Ürün	Bin \$	Pay (%)	Sıra	Ürün	Bin \$	Pay (%)	Ürün	Pay (%)
1	Domates	387.055	61,8	1	Domates	161.729	62,6	Domates	41,8
2	Biber	73.394	11,7	2	Biber	48.918	18,9	Biber	66,7
3	Hıyar	60.352	9,6	3	Hıyar	26.014	10,1	Hıyar	43,1
4	Soğan	25.048	4,0	4	Kabak	10.549	4,1	Soğan	4,6
5	Kabak	19.650	3,1	5	Patlıcan	4.988	1,9	Kabak	53,7
6	Patates	14.229	2,3	6	Soğan	1.144	1,0	Patlıcan	54,0
7	Havuç, Turp	9.774	1,6	7	Lahana	1.003	0,4	Havuç, Turp	9,0
8	Patlıcan	9.240	1,5	8	Havuç, Turp	883	0,3		
9	Mantar	8.639	1,4	9	Maydanoz	493	0,2		
10	Pırasa	4.663	0,7	10	Marul	416	0,2		
	İlk 10 Sebze Toplam	612.044	97,7		İlk 10 Sebze Toplam	256.139	99,1	Toplam Sebze	41,2
	Diğer Sebzeler	14.617	2,3		Diğer Sebzeler	2.240	0,9		
	Toplam Sebze	626.661	100,0		Toplam Sebze	258.378	100,0		

Kaynak: 1) BAİB, 2016, 2) AKİB, 2016a

İhracatta ön planda olan domates, biber ve hıyarın 10 yıl ortalamasında Türkiye içindeki yaklaşık payları sırasıyla %62, %12 ve %10 iken, BAB içindeki payları %63, %19 ve %10'dur. BAB yaş sebze ihracatının Türkiye yaş sebze ihracatı içinde %41,2 paya sahip olduğu görülmektedir (Çizelge 10).

Batı Akdeniz Bölgesi'nde ihracatta öne çıkan sebzelerin yıllar içerisindeki ihracat değerleri geli-

şimi incelendiğinde de domates, biber, hıyar, kabak ve patlıcan ilk beşe girmekte ve bunlar toplam yaş sebze ihracat değerinin 2006-2015 dönemi yıllar ortalamasında 252,2 milyon dolarla %97,6'sını oluşturmaktadır. Domates sebze ihracatı yıllar ortalamasında 161,7 milyon dolarla %62,6 pay alarak en fazla ihracatı yapılan sebze olmuştur (Çizelge 11).

Çizelge 11. 2006-2015 dönemi BAB'ta ihracatta öne çıkan sebzelerin ihracat değerleri (FOB, Bin \$)

ÜRÜN GRUBU	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2006-2015 ORT.	
											Değer	Pay (%)
Domates	71.055	131.061	165.560	167.925	207.248	178.452	166.397	180.043	182.151	167.398	161.729	62,6
Biber	35.164	41.597	47.341	40.207	44.798	49.003	53.533	59.562	58.962	59.015	48.918	18,9
Hıyar	11.280	17.903	24.807	27.374	31.251	26.219	28.526	32.065	36.337	24.378	26.014	10,1
Kabak	4.227	5.879	7.791	8.812	11.524	11.471	13.041	16.328	13.263	13.157	10.549	4,1
Patlıcan	2.405	3.036	4.104	4.532	4.856	4.909	5.518	7.459	6.189	6.875	4.988	1,9
İlk 5 Sebze Toplam	124.131	199.475	249.603	248.850	299.676	270.054	267.015	295.457	296.902	270.823	252.199	97,6
Diğer Sebzeler	5.108	5.146	4.396	5.784	4.851	6.390	7.007	8.422	8.612	6.077	6.180	2,4
Toplam Sebze	129.240	204.622	253.999	254.634	304.527	276.444	274.022	303.879	305.514	276.900	258.378	100,0

Kaynak: BAİB, 2016

Türkiye ve BAB Yaş Sebze İhracatı ve İhracatta Öne Çıkan Ülkeler

Türkiye'nin 2015 yılı yaş sebze ihracatında öne çıkan ülkeler incelendiğinde Rusya Federasyonu'nun 333 milyon dolar (%56,3) ile ilk sırayı aldığı, bunu 40,1

milyon dolarla Almanya'nın (%6,8), 33 milyon dolarla Romanya'nın (%5,6) ve 25,2 milyon dolarla Bulgaristan'ın (%4,3) izlediği ve son 10 yıla bakıldığında Rusya Federasyonu'nun en fazla yaş sebze ihracatı yapılan ülke olduğu görülmektedir (Çizelge 12).

Çizelge 12. Türkiye'nin yaş sebze ihracatında öne çıkan ülkeler ve ihracat değerleri

S. No	ÜLKE	DEĞER (Bin \$) (FOB)										Pay (%)
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
1	Rusya Fed.	117.067	207.386	292.908	233.388	304.548	321.741	322.477	344.470	382.344	333.028	56,3
2	Almanya	43.850	63.112	63.944	66.504	76.395	59.853	55.290	53.986	42.692	40.112	6,8
3	Romanya	27.752	66.136	64.196	47.318	58.334	43.585	25.851	18.764	33.931	33.037	5,6
4	Bulgaristan	5.532	32.881	69.576	134.692	86.368	54.331	32.942	40.179	44.949	25.189	4,3
5	Irak	6.932	15.260	14.596	13.661	11.081	17.095	32.567	32.807	28.962	17.342	2,9
6	S. Arabistan	11.278	14.327	10.338	11.023	9.474	12.555	13.316	8.783	6.762	15.735	2,7
7	Ukrayna	-	-	24.096	33.127	29.686	35.188	37.777	44.864	35.883	14.540	2,5
8	Gürcistan	-	-	4.742	6.327	10.495	15.916	10.348	12.633	18.462	13.890	2,3
9	Beyaz Rusya	3.263	4.735	5.676	-	6.776	5.532	6.841	7.937	17.363	11.074	1,9
10	İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10.316	1,7
	İlk 10 Ülke Toplamı	215.675	403.836	550.073	546.040	593.156	565.796	537.409	564.423	611.348	514.262	87,0
	Diğer Ülkeler	125.153	149.227	122.006	107.438	127.034	122.336	108.199	127.631	98.836	77.094	13,0
	Genel Toplam	340.828	553.063	672.079	653.478	720.190	688.132	645.608	692.054	710.184	591.356	100,0

Kaynak: AKİB, 2016b, * Sıralama 2015 yılına göre yapılmıştır.

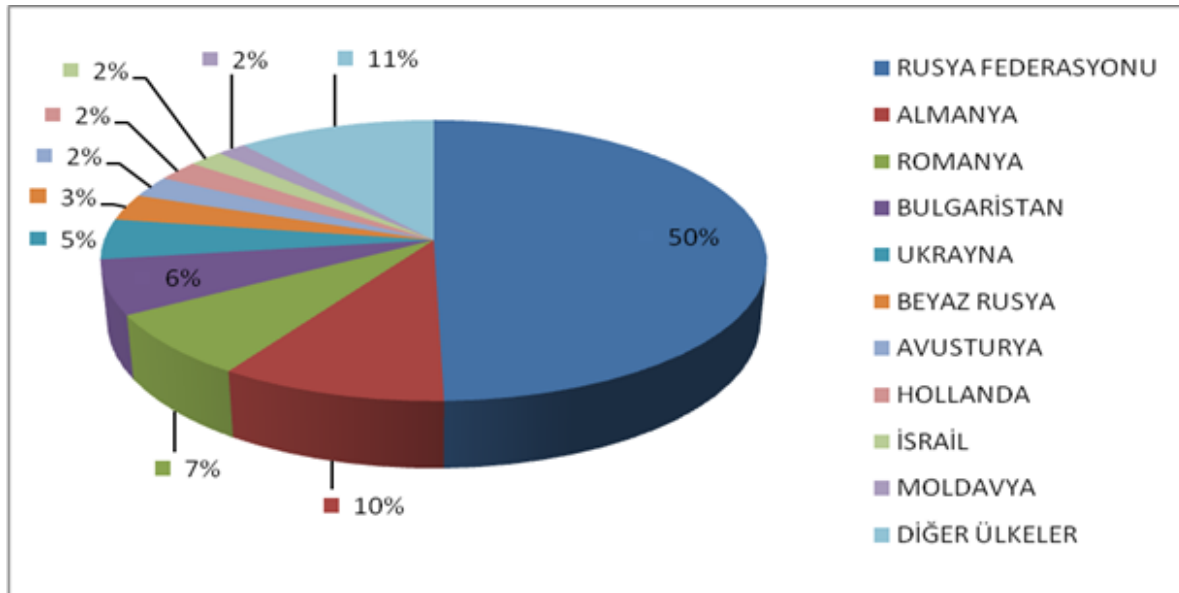
Batı Akdeniz Bölgesi'nden ülkelere yapılan yaş sebze ihracat değerleri Çizelge 13'te verilmiştir. Bölge ihracatı değerlendirildiğinde son 10 yılda en fazla Rusya Federasyonu'na ihracat gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında 137,3 milyon dolarlık Rusya Federasyonu ihracatını

Almanya 26,7 milyon dolarla, Romanya 20,3 milyon dolarla, Bulgaristan 17,4 milyon dolarla izlediği ve bu ülkelerin bölge ihracatındaki paylarının sırasıyla %50, %10, %7 ve %6 olduğu görülmektedir (Şekil 1).

Çizelge 13. BAB'dan ülkelere yapılan yaş sebze ihracat değeri (Bin \$)

ÜLKELER	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rusya federasyonu	22.120	40.707	50.982	22.800	64.286	94.194	107.487	139.381	125.569	137.269
Almanya	19.084	25.744	29.573	31.820	38.495	28.666	30.323	32.846	27.777	26.669
Romanya	16.323	38.040	39.122	27.652	40.279	22.815	13.624	8.910	19.972	20.309
Bulgaristan	3.320	22.470	53.314	91.872	60.643	35.334	22.018	24.296	28.539	17.377
Ukrayna	1.138	1.318	12.951	23.020	23.377	25.899	29.872	34.848	29.167	12.820
Beyaz Rusya	2.679	4.052	5.223	2.237	5.203	4.576	6.050	6.336	10.623	8.494
Avusturya	6.144	6.703	5.867	3.795	4.867	3.484	2.896	4.264	6.464	6.840
Hollanda	9.045	9.163	5.021	5.295	8.187	8.538	8.464	7.804	6.700	6.512
İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-	23	5.312
Moldavya	13.909	13.706	12.332	4.491	5.548	9.771	10.600	11.381	10.175	4.595
Diğer ülkeler	35.479	42.719	39.614	41.652	53.643	43.167	42.688	33.814	40.505	30.702
Toplam	129.240	204.622	253.999	254.634	304.527	276.444	274.022	303.879	305.514	276.900

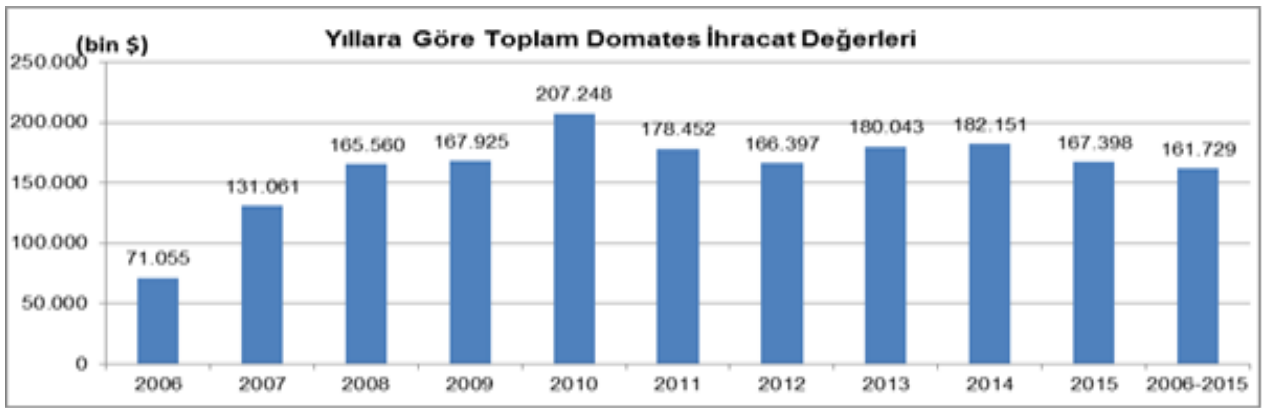
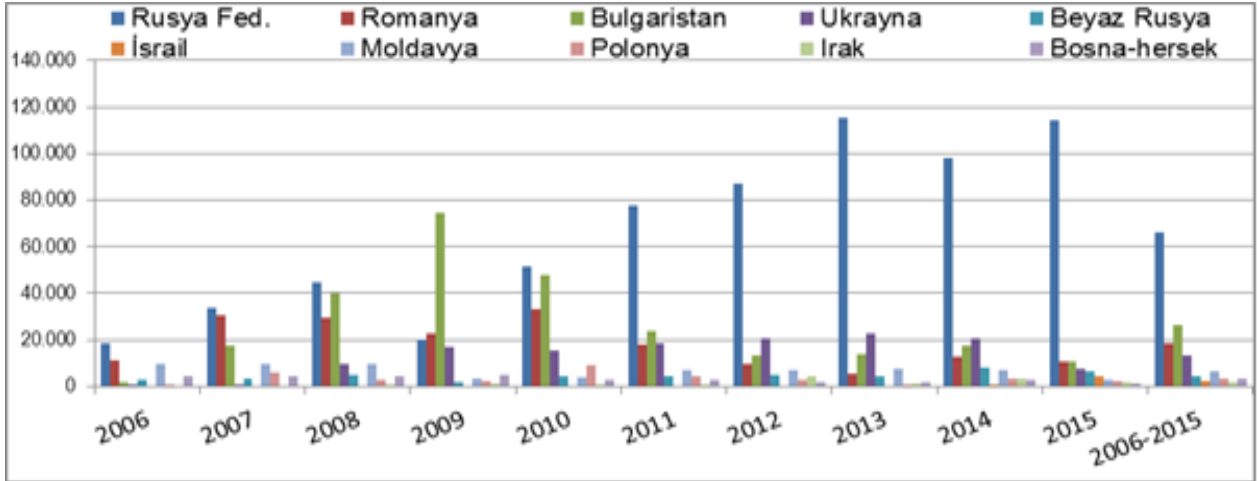
Kaynak: BAİB, 2016, * Sıralama 2015 yılına göre yapılmıştır.

Şekil 1. 2015 yılında BAB'dan yapılan yaş sebze ihracatının ülkelere dağılımı (%).

Türkiye'den ve bölgeden en fazla ihraç edilme potansiyeline sahip sebze olan domatesin 2015 yılında bölgeden elde edilen ihracat değeri. Türkiye domates ihracat değerinin %45.5'idir (BAİB 2016; TÜİK 2016). Batı Akdeniz Bölgesinden ülkelere yapılan yaş sebze ihracatında öne çıkan ürünlerin son 10 yıl içerisindeki ihracat durumları incelendiğinde;

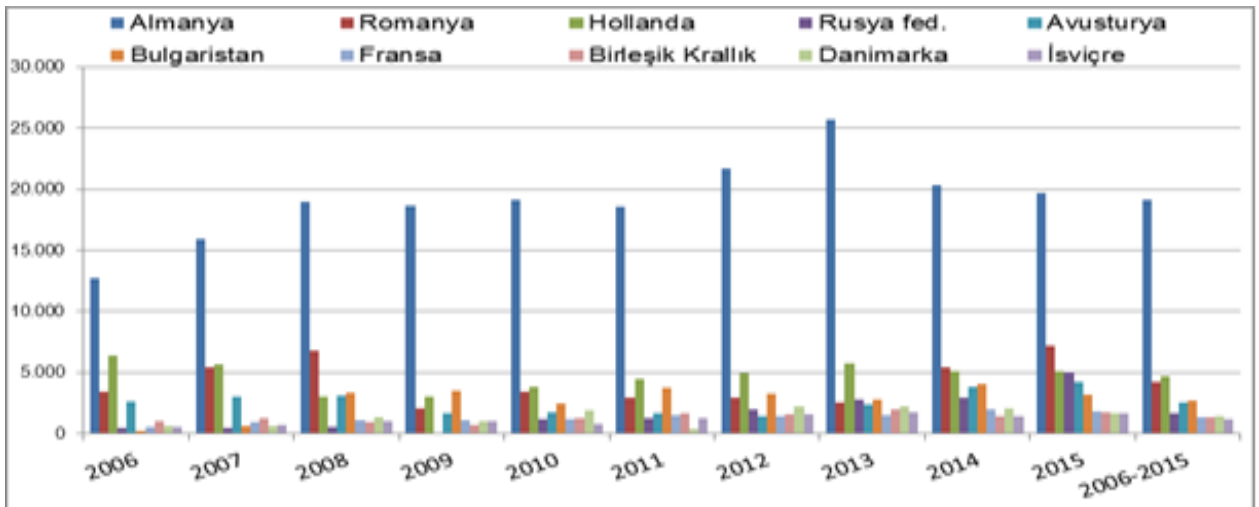
domates, hıyar ve kabakta en fazla ihracatın Rusya Federasyonuna, biber ve patlıcanda ise Almanya'ya olduğu görülmektedir. Benzer şekilde bu ürünlerin 2015 yılı ihracat değerleri incelendiğinde; ülkeler içerisinde domates (%68.4), hıyar (%39.5) ve kabakta (%34.9) Rusya Federasyonu, biber (%33.4) ve patlıcanda (%29.7) Almanya ilk sırada yer almaktadır (Şekil 2, 3, 4, 5, 6).

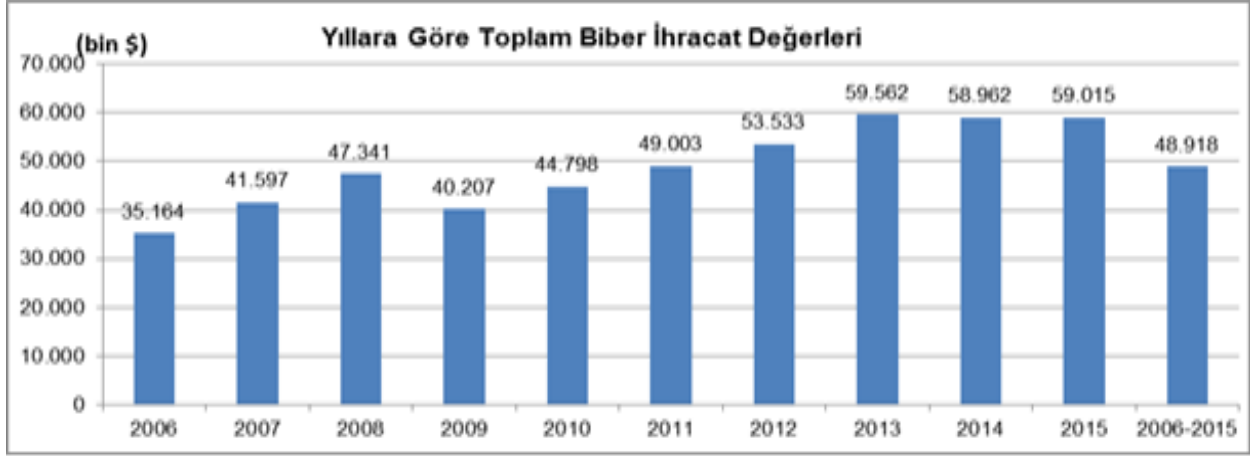

Şekil 2. BAB'dan domates ihracatının ve ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre değişimi

Domates ihracatı son 10 yılda önemli ölçüde artmıştır. En yüksek ihracat değerine 2010 yılında (207.3 milyon \$) ulaşmıştır. İhracat 2006'dan 2010'a kadar artmış. 2011 yılından itibaren dalgalanma göstermiştir. Domates ihracatında Rusya Federasyonu (%68.4) son derece önemli olup, önemi

son yıllarda daha da artmıştır. Romanya (%6.4), Bulgaristan (%6.2), Ukrayna (%4.3) ve Beyaz Rusya (%3.7) da ihracatımızda öne çıkan ülkelerdir. Domates ihracatında öne çıkan ilk 5 ülkeye yapılan ihracat, toplam ihracatın %89'unu oluşturmaktadır (Şekil 2).

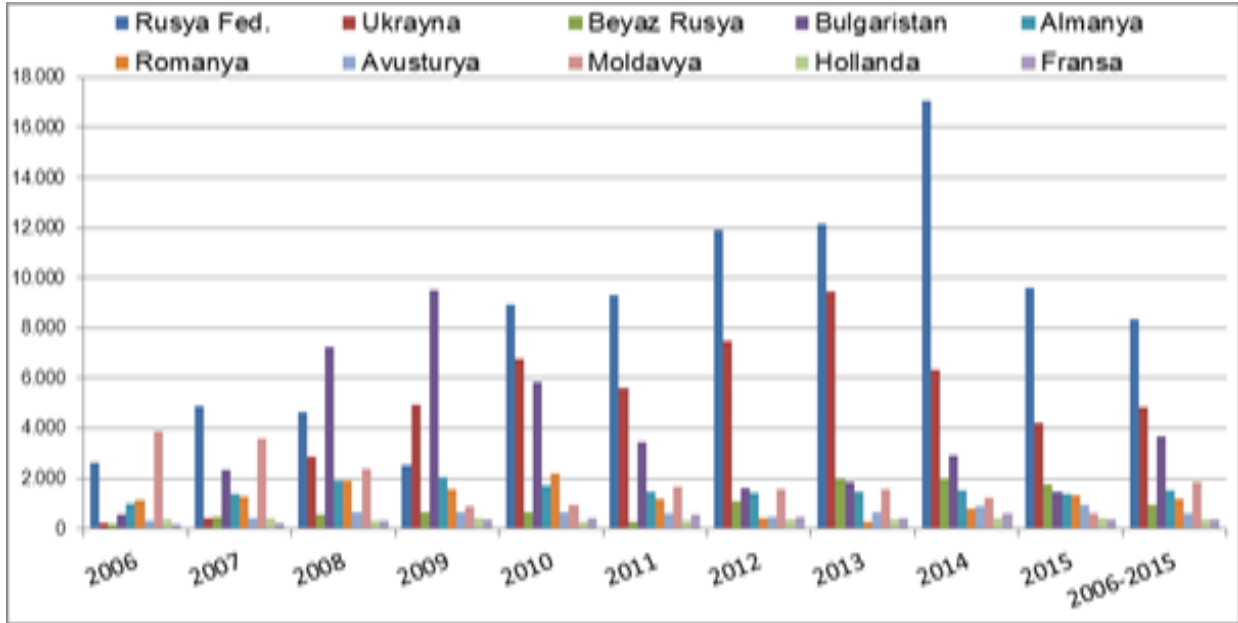

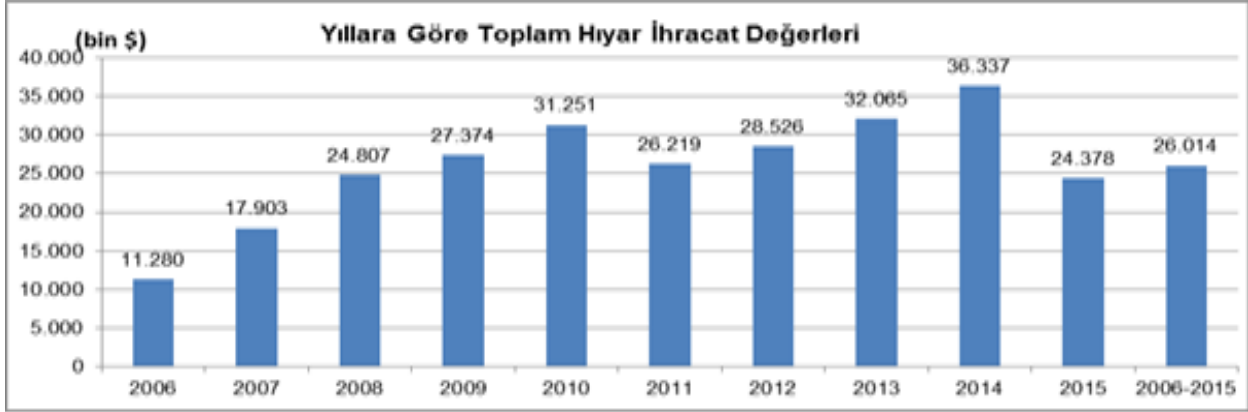
Şekil 3. BAB'dan biber ihracatının ve ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre değişimi.

Türkiye ve BAB sebze ihracatında ikinci sırayı alan biberin son 10 yıl içindeki ülkelere ihracatı Şekil 3'te verilmiştir. Biber ihracatı son 10 yılda önemli düzeyde artmıştır. İhracat değeri 35.2 milyon dolar (2006) ile 59.6 milyon dolar (2013) arasında değişmiştir. İhracatta 2006'dan 2015'e kadar küçük dalgalanmalar olmakla birlikte sürekli artış eğilimin-

de olmuştur. Biber ihracatında Almanya önemli bir yer tutmaktadır. İhracat gelirinin 1/3'ü Almanya'dan (%33.4) sağlanmıştır. Romanya (%12.2), Hollanda (%8.6), Rusya Federasyonu (%8.5) ve Avusturya (%7.1) da ihracatta öne çıkan ülkelerdir. Biber ihracatında öne çıkan ilk 5 ülkeye yapılan ihracat, toplam ihracatın %69.8'ini oluşturmaktadır.

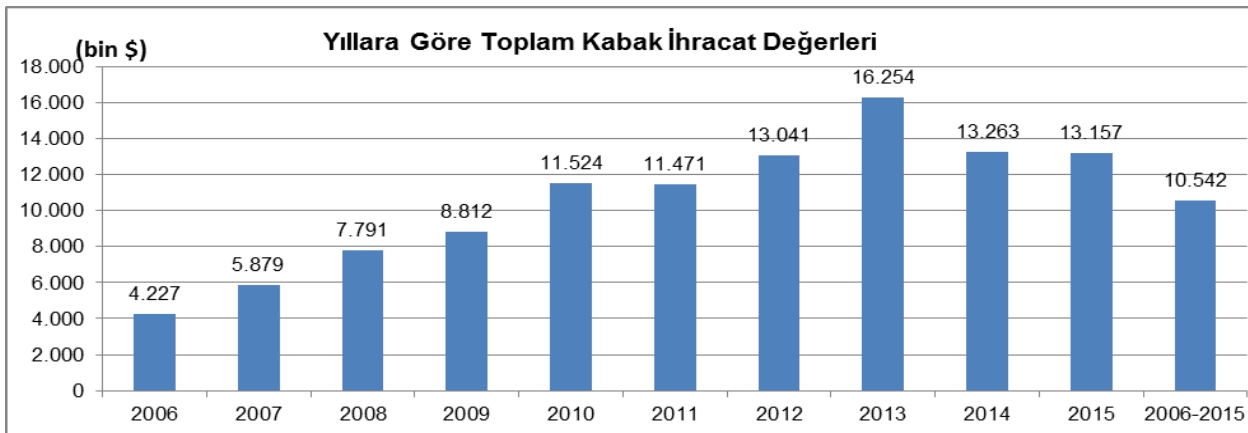
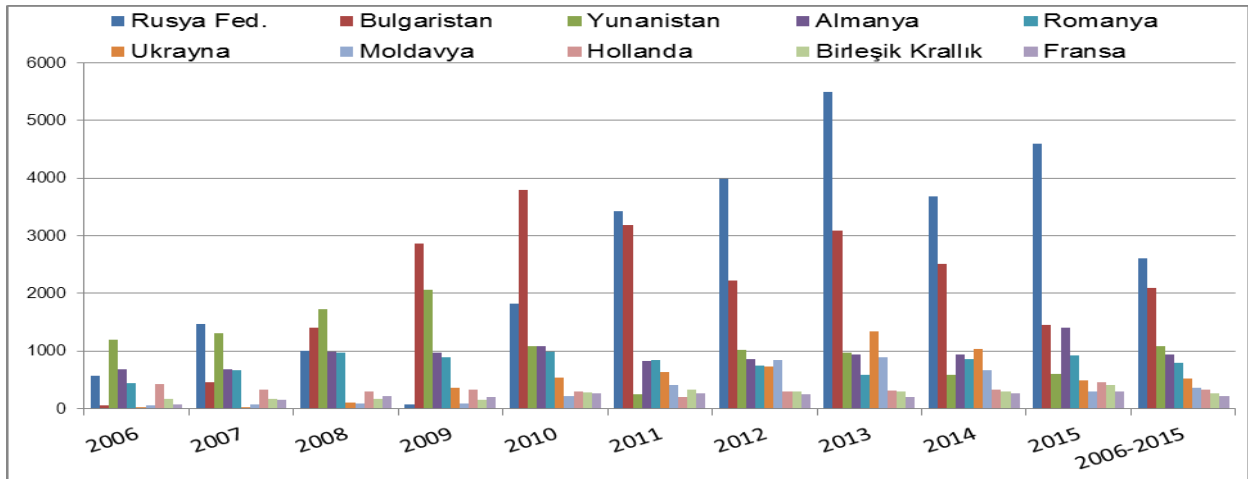
Şekil 4. BAB'dan hıyar ihracatının ve ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre değişimi.

Şekil 4. BAB'dan hıyar ihracatının ve ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre değişimi (devamı).

Türkiye ve BAB sebze ihracatında üçüncü sırayı alan hıyarın son 10 yıl içindeki ülkelere ihracatı Şekil 4'te verilmiştir. Hıyar ihracatı son 10 yılda önemli düzeyde artmıştır. 2006 yılında 11.3 milyon dolar olan ihracat değeri 2014 yılında 36.3 milyon dolara ulaşmıştır. Hıyar ihracatında Rusya Federasyonu

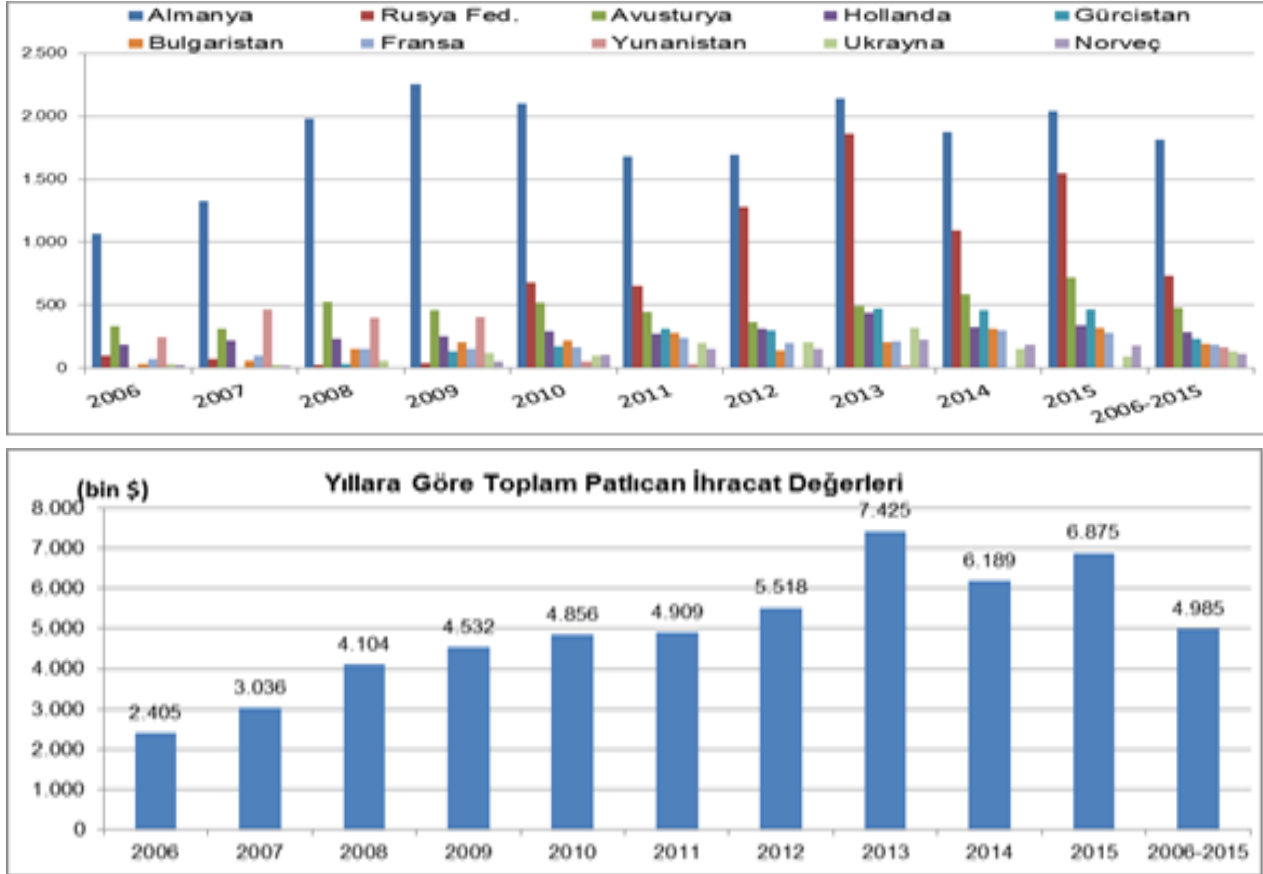
önemli bir yer tutmaktadır. İhracatın 1/3'ünden fazlası Rusya Federasyonuna (%39.5) yapılmıştır. Ukrayna (%17.3), Beyaz Rusya (%7.3), Bulgaristan (%6.0) ve Almanya (%5.6) da ihracatta öne çıkan ülkelerdir. Hıyar ihracatında öne çıkan ilk 5 ülkeye yapılan ihracat, toplam ihracatın %75.7'ini oluşturmaktadır.

Şekil 5. BAB'dan kabak ihracatının ve ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre değişimi.

Türkiye’de beşinci ve BAB sebze ihracatında dördüncü sırayı alan kabağın ihracatı son 10 yılda önemli düzeyde artmıştır. İhracat değeri 4.2 milyon dolar (2006) ile 16.3 milyon dolar (2013) arasında değişim göstermiştir Şekil 5). İhracatın 1/3’ü Rusya

Federasyonuna (%34.9) yapılmaktadır. Bunu %11.0 ile Bulgaristan izlemektedir. Almanya (%10.6). Romanya (%7.0) ve Yunanistan (%4.6) da kabak ihracatında ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Kabak ihracatında öne çıkan ilk 5 ülkeye yapılan ihracat. toplam ihracatın %68.1’ini oluşturmaktadır.

Şekil 6. BAB’dan patlıcan ihracatının ve ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre değişimi.

Patlıcan ihracatı 2006 yılına göre önemli düzeyde artış göstermiştir. 2006’da 2.4 milyon dolar olan ihracat değeri 2013’te 7.4 milyon dolara ulaşmıştır (Şekil 6). Patlıcan ihracatında en önemli ülke Almanya olmuştur. İhracatın yaklaşık 1/3’ü Almanya’ya (% 29.7) yapılmaktadır. Rusya Federasyonu %22.5’lik pay ile ikinci sırada yer almaktadır. Avusturya (%10.5). Gürcistan (%6.7) ve Hollanda (%5.0) da patlıcan ihracatında ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Patlıcan ihracatında öne çıkan ilk 5 ülkeye yapılan ihracat. toplam ihracatın %74.4’ünü oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada; Türkiye ve Batı Akdeniz Bölgesi’nin (BAB. TR61 Bölgesi) sebze ihracat yapısı ele alınmıştır. Son 10 yılda (2006-2015) öne çıkan ilk 5

sebze türünün miktar ve özellikle değerleri ile ihracatta öne çıkan ülkelerin yıllara göre ihracat değişimi ortaya konulmuştur. Yaş sebze ihracatı ile ilgili tespitler yapıp öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

2013 yılı verilerine göre; Türkiye yaklaşık 28.3 milyon tonluk yaş sebze üretimi ile dünya sıralamasında dördüncü sırada yer almakta ve dünya yaş sebze üretiminden %2.5 oranında pay almaktadır. Türkiye 665.4 milyon dolarlık ihracatıyla dünya sebze ihracatında %1.5’lik paya sahiptir.

Türkiye’nin son 10 yıldaki ortalama yaş sebze ihracat değeri 626.6 milyon dolardır. En fazla ihracat değeri (387.1 milyon \$) domatesten sağlanmıştır. Bunu sırasıyla biber, hıyar, kabak ve kuru soğan izlemiştir. İhracatta İlk 5 sırada yer alan sebze türleri toplam

sebze ihracatının %90,2'sini sağlamaktadır. Türkiye yaş sebze ihracatının %41,2'sini karşılayan Batı Akdeniz Bölgesi'nin ihracatta öne çıkan ilk 5 sebze türü; domates, biber, hıyar, kabak ve patlıcandır. Bunlar bölge toplam yaş sebze ihracat değerinin %97,6'sını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin 2015 yılı yaş sebze ihracatının ülkelere dağılımında; Rusya Federasyonu 333 milyon dolar (%56,3) ile ilk sırayı almıştır. Bunu Almanya, Romanya ve Bulgaristan izlemiştir. Batı Akdeniz Bölgesinin 2015 yılı yaş sebze ihracatının ülkelere dağılımında; 137,3 milyon dolar (%50) ile Rusya Federasyonu ilk sırayı almış, Almanya bunu 26,7 milyon dolarla (%10), Romanya 20,3 milyon dolarla (%7) ve Bulgaristan 17,4 milyon dolarla (%6) izlemiştir. Batı Akdeniz Bölgesi'nden ülkelere yapılan yaş sebze ihracatında öne çıkan ürünlerin son 10 yıl içerisinde domates, hıyar ve kabakta en fazla ihracat Rusya Federasyonuna, biber ve patlıcanda ise Almanya'ya olmuştur.

Gerek Bölgeden gerekse Türkiye'den yapılan ihracatın daha da artırılması ve ihracat yapısının sağlamlaştırılması için bazı öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Diğer ürünlerde olduğu gibi yaş sebze ihracatından elde edilen gelirlerin ülke ekonomisine katkısı yanında sebze üreticisini de etkilemektedir. Elverişsiz üretim koşulları yanında pazara yönelik kontrollü ve planlı üretim yapılmaması üreticiye de ihracatçıya da olumsuz yansımaktadır. Dolayısıyla ihracat yapılan ülke pazarını arttırmak için talep edilen sebze çeşitlerinin istenilen kalitede üretilmesi, bu konuda üreticilerin yönlendirilmesi ve bilgilendirilmesinin sağlanması önem arz etmektedir (Anonim, 2011).

Yaş sebze ihracatında pazar çeşitlendirmesinin yolları aranmalıdır. Tek veya az sayıda ülkeye bağımlı olunmamalıdır. Bir iki ülkeye bağımlı kalmak, kriz dönemlerinde sektörü sarsıcı sonuçlar doğurabilir.

Uluslararası pazara yönelik istenilen sebze çeşitleri üretiminin artırılması, kaliteli ürün yetiştirilmesi için uygun üretim tekniklerinin kullanılması, üreticilerin bu konuda bilgilendirilip eğitilmeleri ve örgütlenmeye teşvik edilmelerinin ihracatın arttırılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Uluslararası pazarda rekabet gücünün arttırılabilmesi için devlet kurumlarından (Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi vb.) alınan teknik ve idari desteğin arttırılması, dağıtım ağının genişletilmesi için dış pazarlarda büyük perakendecilerle işbirliğine gidilmesi,

ihracatçının yaşadığı kaliteli ürün bulma sorununun azaltılabilmesi için üreticiye sağlanan desteklerin arttırılması gerekmektedir (Tuncer, 2006).

Türkiye'de İyi Tarım Uygulamaları disipliniyle yapılacak üretimle Avrupa ülkelerine daha fazla ürün satılabilme imkanı doğacak, yine yurtdışı piyasalarda organik ürünlere yönelindiğinden dolayı üreticilerin bu konuda özendirilmesi gerekmektedir (Özdemir, 2008).

Türkiye'de sebze meyve ihracatının arttırılabilmesi için gıda güvenilirliği ve kalite düzenlemelerinin iyileştirilmesi gerekmekte olup, sözleşmeli üretim vasıtasıyla gıda sanayinde meyve-sebzelerin daha çok değerlendirilebilmesi için uygun çeşitlerin yetiştirilmelerinin sağlanması gerekmektedir (Akay ve ark., 2005).

Kaynaklar

- Akay, C., Candemir, S., Orhan, E., 2005. Türkiye'de yaş meyve ve sebze ürünleri üretim ve pazarlaması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi, 8(2): 96-107.
- AKİB, 2015. Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği Değerlendirme Raporları, Türkiye Genel. (Web sayfası: <http://www.akib.org.tr/>), (Erişim tarihi: 08/06/2016).
- AKİB, 2016a. Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği Değerlendirme Raporları, Türkiye Genel. (Web sayfası: <http://www.akib.org.tr/>), (Erişim tarihi: 08/06/2016).
- AKİB, 2016b. Yaş Meyve Sebze İhracatçıları Birliği Değerlendirme Raporları, Türkiye Genel. (Web sayfası: <http://www.akib.org.tr/>), (Erişim tarihi: 12/07/2016).
- Anonim, 2011. Antalya Valiliği İl Tarım Müdürlüğü Antalya Tarım Master Planı.
- BAİB, 2016. Mal Grubu Bazında İhracat Raporları. (Web sayfası: <http://www.baib.gov.tr/>), (Erişim tarihi: 09/06/2016).
- FAOSTAT, 2016. FAO (Food and Agriculture Organisation), (Web sayfası: <http://faostat.fao.org/>), (Erişim tarihi: 01.06.2016).
- ITC, 2016. International Trade Center. (Web sayfası: <http://www.intracen.org/>), (Erişim tarihi: 25.06.2016).
- Özdemir, S., 2008. Türkiye'nin Avrupa Birliği Ülkelerine Yaş Meyve- Sebze İhracatı ve Avrupa Birliği Çevre

Politikalarından Kaynaklanan Teknik Engeller. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Adana,104 s.

Tuncer, B., 2006. Yaş Meyve Sebze İhracatında Dağıtım Kanalları ve Bir Uygulama. Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir, 204s.

TÜİK, 2016. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (Web sayfası: <http://www.tuik.org.tr>), (Erişim Tarihi: 15.06.2016).